

μοίρας είναι Προμηθεακός, και θα μπορούσε να είναι ίδια και η θυσία της, γιατί τέτοια φαίνεται η θέλησή της.

Σ' όλο τον κύκλο του δράματος δεν απαντώ άλλη μορφή που να υψώνεται πλάι της. Ο πόνος, ο υπεράνθρωπος πόνος της γυναίκας τούτης δε θα μπορούσε να πλασθεί σε άλλη μορφή από κείνη που ο ποιητής έπλασε. Γιατί η τέχνη του είναι η ζωή της με την πνοή που του χάρισε η ψυχή της. Είναι το πνεύμα της: το βελούδινο κουτάκι με τη χρυσή καρφίτσα που ώσαν στερνή παραγγελιά και κληρονομιά του άφισε, και ο ποιητής έκλεισε σταβάθην της ψυχής του για να μας το ξεχούσε: σ' ένα απaráβλητο έργο.

Δεν ήξερω γιατί το έργο του κ. Χρηστομάνου έχει για μένα μια συγγενική σχέση με το Ευαγγελικό κείνο άριστούργημα του μεγαλόπουνου Oscar Wild το De Profundis. Μόλο που διαφορές είναι οι άφορες και οι μορφές τους, βρίσκω πως το άληθινό στοιχείο της θλίψης και της καλωσύνης τα διακρίνει. Στο βιβλίο της Ρήγισσας η θλίψη μιλεί με τα στοιχειά, με την άγνωστη άγωνία που μας περιζώνει, και είναι ένα γιγάντιο μοιρολόι μιας άνησυχης ψυχής, που περισσότερο κλαίει για τα άγνωστα, τ' άγένητα καλά. Στο βιβλίο του μάργουρα η θλίψη κορυφώνεται σε βιβλική κουθέντα, και θυμίζει λόγο σταυρωμένου και νόημα υπεράνθρωπου.

Με την έλληνική γλώσσα το έργο του Κ. Χρηστομάνου παίρνει ψηλότερη, ωραιότερη άκμή μορφή. Όταν μάλιστα θυμίζομαι ότι κείνη ελάτρευε την Έλληνική γλώσσα, κ' έλεγε ότι οι σκέψεις της και τα αίσθηματά της τότε μόνο της φαίνεται πως ζούν και υπάρχουν, όταν εκφράζεται Έλληνικά, πιστεύω πως η λατρεία της αυτή στην Έλληνική γλώσσα μετουσιώθηκε στην ωραιότατη γλώσσα που έγραψε τα λόγια της και το βιβλίο της ο ποιητής της, που με τέτοια μουσική και τέτοιο αίσθημα τη γράφει, ώστε να νομίζει κανείς ότι ένα τέτοιο έργο Έλληνικά έμυλήθη κ' Έλληνικά πρωτογράφη. Και όπως ο λατρεμένος μου ποιητής του «De Profundis» είπε πως δε μπορούσε να φαντασθεί το Χριστό να μιλούσε άλλη γλώσσα παρά την Έλληνική, έτσι θέλω να φαντάζομαι κ' εγώ τη βασίλισσα της θλίψης πως μιλούσε Έλληνικά—και τέτοια Έλληνικά. Μέσα στην Έλληνική γλώσσα ο ποιητής φαίνεται πως κράτησε βαθύτερα, άρμονικώτερα τη μουσική θύμηση της ύπαρξής της.

Και πιστεύω πως το έργο του κ. Χρηστομάνου

έλληνικά τώρα γραμμένο, έτσι, από τον ίδιο, παρουσιάζει στην φιλολογία μας μια ωραιότερη μορφή, ύψηλονότητος αισθητικής, που γιομίζει έναν έκλεκτο χώρο της βιβλιοθήκης των νεοελληνικών μας έργων, άδειον έως τώρα.

Κέρκυρα

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ¹⁾

§ 5

Παρηγοριές κ' έλπίδες.

Ξεγυμνώθηκε λοιπόν η χώρα, τήνε σάρωσε η φουρτούνα, την πλάκωσε η άντάρρα, κι ως τόσο πασπατεύοντας μέσα στη φρίκη και θρημώντας για την δόλοτην την καταστροφή, άνταμώνεις άξαφνα φως και παρηγοριά, σταματάς άξαφνα και βλέπεις πως η καταστροφή δεν είναι δόλοτην, πως δεν μπορεί να είναι δόλοτην. Πείθεισαι πως η ίερή η φωτιά, όσο κι αν έπνιξε τη φλόγα της ο έγωϊσμός, η νοητική ή άκνωσις κ' η ήθικη ή τύφλα, μνήσκει όμως άκρυμμένη στη σάχητη, και κάπου κάπου η ίδια η φουρτούνα που την άπόσθησε, αυτή πάλι τη βοηθάει να ξανακορώσει.

Πρώτο και περίλαμπρο παράδειγμα ήρωϊσμού μέσα στη νέκρα έκεινη, κι όμπρός στο κατώφλι του Μοχαμέτη, στέκει ο Λουκας ο Νοταρας. Μεγάλος και στη σοφία και στην πολιτική, μεγαλύτερος όμως από τους άσοφους σοφούς κι από τους άπολιτιστους πολιτικούς που μας ντρόπιασαν, καθώς είδαμε, και μεγαλύτερος μόνο και μόνο επειδή έδειξε χαρακτήρα. Είναι άραγε άνάγκη να δηγηθούμε κ' εδώ τη θλιβερή και συνάμα την ήρωϊκή ιστορία του, καθώς και του γιού του; Ίσως όχι, ύστερ' από τη δάφνη που καταθέσαμε στη μνήμη του άλλοτες (1). Για τον ίδιο λόγο μήτε τη μεγαλόψυχη την Έλένη την Καντακουζινή, την πρώτη ήρωϊδα της σκλάβας Ρωμισσύνης, δε θα ραψωδήσουμε πάλι εδώ (2). Του Γραίτζα όμως του Παλαιολόγου, που δεν έτυχε άφορμή να τον αναφέρουμε άλλοτες, του πρέπει ξεχωρο εδώ στεφάνι, και πιο ταιριαστό, πιο άμα

(*) Κοίταξε αριθ. 281 και 282.

1) Κοίτ. «Νουμά», 5 Ιουνίου 1903.

2) Κοίτ. «Νουμά», 3 Αύγουστου 1903.

ραντο στεφάνι δεν μπορούμε να του βρούμε από κείνο που του πλεξε ο ίδιος ο Μοχαμέτης, ο μεγάλος αυτός γνωριστής μας, όσο και Καταχτητής, όταν είπα, ύστερ' από την ήρωϊκή άντίσταση του Σαλμενικού (1461), «Νά ο μόνος άνθρωπος που βρήκα μέσα σ' όλον το Μοριζ». Ένας μεις στις χιλιάδες, κι όμως έσωνε ο ένας αυτός, κι ως τον είπαν μιγάδα, έσωνε να μας δείξει τί λογής ευγενικές ρχνίδες κρύβουνταν ακόμα μέσα στο έθνικό το αίμα.

Δεν μπορούσε και βέβαια να τα χάση δόλοτην τα σπάνια και πολύτιμα αυτά ήρωϊκά άπομεινάκια το έθνος, όσο κι αν πολεμήσανε να του τα ξεπαστρέψουνε, όχι οι τύρανοι του, άφου πρώτος ο Μοχαμέτης τάνκνωριζε και τα τιμούσε: μόνο τα ίδια τα παιδιά του. Τα παραδείγματα που αναφέραμε παραπάνω δευτερωθήκανε και ξαναδευτερωθήκανε στην κατοπινή την ιστορία μας, καθώς ξέρουμε. Βρεθήκανε άνθρωποι με γερούς χαρακτήρες και μας έδειξαν το τί έκρυβε μέσα της η φυλή. Μας δίνει και παρηγοριά αυτό το φαινόμενο, μας δίνει κ' έλπίδα. Έλπίδα πως θα ξαναμπορέση ίσως το έθνος να βγάλη παρόμοια προσόντα όχι από μερικούς διαλεχτούς παρ' άπ' όλα του τα μέλη. Όχι από ήρώους, παρ' από πολίτες. Κι όχι μονάχα άπλους δημηκούς ήρωϊσμούς, —αυτοί καταντούνε και κάπως μονότονοι, —παρά όλα την άρετή» που ήξεραν οι Πλήθωνες κ' οι Αργυρόπουλοι τόσο όμορφα να διδάσκουνε και τόσο έλεεινά να έφαρμόζουσε.

Νά, ο Λουκας ο Νοταρας, που και την έννοιωσε, και τη διδάξε, και την έφαρμόσε την άρετή» αυτή που τη λατρεύουμε και την τρέμουμε σαν άφταστη Θεά, άντίς να την άγκαλιάζουμε και να τη φιλούμε σε γήϊνή μας συντρόφισσα. Νά που ο νέος ο πολιτισμός την παραδέχτηκε, ως είναι και με διαφορετικό όνομα, ώστε άμα είναι ζήτημα για κοινό καλό, νοιώθει κάτι πιο άνώτερο από τον εύκολο πατριωτισμό τω σημερινών Έλλήνων, νοιώθει πως η έθνική η τιμή στέκεται άψηλότερα από κάθε άλλο σφύρο. Και δεν είναι άνάγκη μήτε από του μεσαιωνικού ίπποτισμού το χωνευτήρι να περασούμε για να τη νοιώσουμε κ' έμεις αυτή την άρχή, άφου Κράτος που δε γνώρισε τέτοιο χαρακτήρα, κι ως τα χτές μισοπολίτιστο η Γιαπωνία, την παραδέχτηκε και την έφαρμόσε με θέληση και με δύναμη σιδερένια, και με δίχως προγονική (1) ή συγγενική η και ξένη βοήθεια.

1) Τους προγόνους τους λάτρευαν και τους λατρεύουν ακόμα οι Γιαπωνέζοι, όχι όμως σε δασκάλους Γραμματικών, ή για να τους καφιοδνται στους ξένους, παρά σε Θεούς που τους οδηγούνε στα ήρωϊκά τους έργα.

Τις όποιες χτυπάει, ο συγγραφέας με καλλιτεχνική δύναμη ίσχυρά.

(Εδώ γίνεται κάποια άνάλυση του έργου).

Αυτή είναι σχεδόν η ύπόθεσις. Πλήρη άνάλυσιν βέβαια εδώ δεν μπορούμε να δώσουμε.

Έκείνο που μπορούμε να πούμε είναι πως με το παίξιμο του έργου αυτού, το Ρωμαίικο θέατρο άρχισε να μπαίνει στο δρόμο του. Στο δρόμο των όποιων από καιρό πολεμάνε ν' άντιέξουν οι δημοτικιστές.

Και είναι πολύ παρήγορο, πως τα μάτια του κόσμου σταματούν με ιδιαίτερη προσοχή στα ένόματα Καμπύσης, Παλαμας, Ταγκόπουλος, τα όποια αναγράφονται στο δραματολόγιο του θεάτρου του κ. Οικονόμου.

Αν μας ζήση τέτοιο θέατρο, θα δώμε πολλά καλά.

ΧΑΡΗΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ

«ΕΜΠΡΟΣ» 1 Τού Γενάρη 08, σελ.2. στήλ.4 (στο άρθρο «θεατρική επίθεώρησις του 1907».)

... Απαρτήρητον σχεδόν διήλθε το δράμα του κ. Ταγκόπουλου «η άλυσίδες». Και τούτο διότι έλέ-

χη ότι το έργον ήτο μαλλιάρδον και όλίγοι το είδαν. Η άλήθεια εν τούτοις είναι ότι «η άλυσίδες» είναι γραμμένον εις γλώσσαν ζωντανήν. Αν άρπαξέση τις, πέντε' εξ (16) λέξεις που κτυπούν πολύ άσχημα εις τ' αυτιά, δεν θα διέπραττεν άμάρτημα αν συνεβούλευε μερικώς του θεάτρου, να έλάμβανον υπ' όψει την γλώσσαν των άλυσίδων.

Ν Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ (17)

Έφημερίδα «ΠΡΟΟΔΟΣ» (Εν Αιμέν. Βαθός Σάμου τη 9 Ιανουαρίου 1908 σελ.3, στήλ. 2 και 3.)

...Μά η τέχνη των ήθοποιών περισσότερον φάνη-

16) Οι τρομαρές αυτές λέξεις, καθώς μου παρατηρήσανε και δυο τρεις του θεάτρου, είναι το ζαρζαβατικό, το κεντρούστηρι κ' ένα δυο άλλα της ίδιας ομοιως. Τώρα, γιατί αυτές οι λέξεις είναι μαλλιάρδες (μαλλιάρδ, δηλ. σαχλό και άνόητο, είναι μονάχα το επίθετο «μαλλιάρδης») κι όχι Ρωμαίικες, εγώ δεν το ήξερω, κ' έλπίζω να μην τάξιωθώ να το μάθω ποτέ μου.

17) Ο κ. Λάσκαρης δεν είναι δημοτικιστής: κάθε άλλο. Το έναντίο, πολέμος και πολεμάει λυσασμένα τους δημοτικιστάδες. Είναι όμως, φαίνεται, άντρας τίμιος και γι' αυτό δε φοβάται να μολογήσει την άλήθεια. Τις «Άλυσίδες» δεν τις βρίζει μαλλιάρδες, στη γλώσσα, ενώ ο κ. Φωτεινός που μονορεύτηκε άλλοτε για δημοτικιστής και ποίησε και σιγά έφθρα στο «Νουμά», είδατε πόσες φορές το φώναζε πως είναι μαλλιάρη η γλώσσα τους.

κε στις «Άλυσίδες» το εύμορφο και πρωτότυπο Έλληνικό δράμα του Ταγκόπουλου. Το έργο άφτο που είχαμε το εύτύχημα νωρίς νωρίς ν' άκούσουμε μας ένθουσίασε με το παραπάνω γιατί περιέχει τις μεγάλες πληγές που βρασανίζουσι τη ρωμισσύνη. Το έργο του κ. Ταγκόπουλου δεν είναι από τα ιδεολογικά έκείνα ρωμάντσα του παρασμένου καιρού μα είναι κάτι άνώτερο και πιο άψηλό, είναι ένα μεγάλο έργο ρεαλιστικό κοινωνικό και ξετυλίγει εμπρός μας όλα έκείνα τα ψεγάδια που δεν αφήνουν το έθνος μας να τραθήξει το δρόμο της προκοπής, καθώς στον πρόλογο του λέγει ο Ίβιος ο συγγραφέας. Το έργο δε θέλει μονάχα να μας παρουσιάση τα πολιτικά μας χάλια μα και άλλα πιο μεγάλα, πιο γενικά, τον άγωνά δηλ. που κάνει: σήμερα η Έλληνική ψυχή, λαχταρώντας την άλήθεια, μα μένοντας άλυσοδεμένη στην πρόληψη. Και, η πρόληψη είναι που κείνη καθεμέρα χαντακώνει το έθνος μας: η πρόληψη είναι κείνη που καταστρέφει κάθε έθγενική ιδέα κ' από το ύψος που στέκεται τις συνεπαίρνει και τις ρίχνει στο βούρκο, —στην άφάνεια. Ο σημερινός Έλληνας δεν έφθασε ακόμα στο ύψος της κοινωνικής έκείνης ανάπτυξης για να πετάξει από πάνω του το φοβερό άφτο ζυγό που σφιχτά τον κρατεί άλυσοδε-

§ 6

Ἡ Ἑνωσις καὶ τὰ Προνόμια.

Ἄ σὺ φερνε στὸ ἔθνος ἔνωσις θρησκευτικὴ μὲ τοὺς δυτικούς, ἢ ἔνωσις σκλαβικὴ μὲ τοὺς Τούρκους, εἶναι πρόβλημα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Ἡ φυσικώτερη ἀπάντησις βέβαια εἶναι πὸς ἡ δευτέρα ἢ ἔνωσις σὺ φερνε πῶς, ἀφοῦ μὲ τὸν καιρὸ μποροῦσε αὐτὴ νὰ τὴν ξεκάμη τὸ ἔθνος. Νὰ ὡς τόσο πού κοντεύουσι πέντε αἰῶνες, καὶ ἀκόμα δὲν τὴν ξετίναξε ὁλότελα ἀπὸ πάνω του. Τί ἔχασε ὁ τόπος μέσα στοὺς πέντε αὐτοὺς αἰῶνες, μὲ χαρτί καὶ μὲ κοντήλι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λογαριασθῇ. Μὰ πάλι μὴτε μπορεῖ ἡ φαντασία νὰ χαράξῃ τὸ δρόμο πού θὰ παίρναμε ἀνίσως καὶ ρίχταμε τὸ εἶναι μας μέσα στὴ σκοφίρα τοῦ Πάπα. Ἡ λογικὴ μας παρακινεῖ νὰ πιστέψουμε πὸς θὰ εἶχαμε σήμερον τὴν τύχη καὶ τὴ θέση τῆς τωρινῆς Ἰταλίας. Τὰ παραδείγματα ὅμως τῶν ὄσσοι δικοὶ μας καθολικέψανε δὲ μᾶς ὑποστηρίζουσι τέτοιον συμπέρασμα, ἐπειδὴ ὄσα καὶ ἂν μπορεῖ νῆχουσι αὐτοὶ ἰδιαίτερα προτερήματα, ἐθνικὴ ὅμως ἀτομικότη καὶ δύναμις πολλὴ δὲ φαίνεται νὰ τοὺς ἔμεινε.

Μ' ὅλη μας τὴν προσοχὴ νὰ μὴν παρασρροθῶμε ἀπὸ τὴν πρόβληψιν, νομίζουμε πὸς γιὰ καλὸ μας ἀπότυχε ἐκεῖνη ἡ ἔνωσις. Ἄλλο πρᾶγμα, ἂν οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ μας στοχαζόντανε νὰ ξελαφρώσουσι τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀπὸ καλογερικὰ μαζώματα μερικῶν αἰῶνων, καὶ νὰ τὴν ξαναθέσουσι στὴν ἀπλή καὶ γερὴ βάση τῆς εὐαγγελικῆς ἐποχῆς, ὅπως τοῦ κάκου γύρισε ὁ Ἰσαυρὸς νὰ κάμη ἄλλοτες, τοῦ κάκου ἀγωνίστηκε καὶ ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις νὰ καταφέρῃ ἀργότερα. Μιὰ τέτοια πολιτικὴ μποροῦσε νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερὴν πνευματικὴ ζωὴ, μποροῦσε καὶ νὰ μᾶς φέρῃ συμμάχους ἀπὸ βορεινότερα μέρη. Συμμάχους εἶπαμε, ὄχι βοηθοὺς τῆς ἐλευθεσίας καὶ συμμάχους πού δὲ θῆχανε σφέρο νάνακατευτοῦνε στὰ ἐθνικὰ μας. Ἄν ὅμως εἶταν τὸ ἔθνος ἔτοιμο γιὰ τέτοια φωτισμένα μέτρα, θῆταν ἔτοιμο καὶ νὰ πολεμήσῃ μονάχου τοὺς ἐχτροὺς του. Ὡστε ἀνωφελεῦτη καὶ αὐτὴ ἡ συζήτησις (1).

Πρέπει νὰ πάρουμε λοιπὸν τὰ πρᾶγματα κατα-

1) Ἐμεῖς μὴτε σήμερον δὲν τὴ νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη νὰ γίνῃ χτήμα τοῦ λαοῦ τὸ Βαγγέλιο, ἀφοῦ δὲν εἶναι πέντε χρόνια πού χάλασε ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα, στὴν πῖθ ἄθρησκον δηλαδὴ χώρα τῆς Ῥωμοσύνης, εἰς αἰτίας ἕνα ἀπλοποιημένο καὶ εὐκολόνοιστο Βαγγέλιο.

πὸς ἦρθαν, ἀφοῦ μάλιστα τὸ ἐνωτικὸ ζήτημα καὶ αὐτὸ ἀνήκει στὰ πρῖν τὴν Ἄλωσι, καὶ ἡμεῖς ξετάζουμε τὰ κατόπι τῆς.

Εἶταν παλιὸ, καὶ κατὰ τὴ γνώμη μας τελειωμένο τὸ ζήτημα, καὶ ὅμως ἀνητυχοῦσε ἀκόμα ὁ Μοχαμέτης. Δὲν τὸν ἀδικοῦμε, μιὰ καὶ ἔβλεπε τοὺς χριστιανοὺς νὰ τουρκέβουσι μένοντες ἢ νὰ φραγκέβουσι φεύγοντας. Μποροῦσε ὅμως νὰ τὸ ψυχολογήσῃ αὐτὸ καλλίτερα. Μποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ πὸς τὸ τουρκεμα καὶ τὸ φράγκεμα τῶν ἀλλαξοπίστηδων καὶ τῶ φουγαλάδων ἦρθαν μονάχα τοὺς, πὸς δὲ μποροῦσαν νὰ τὰ πολεμήσουσι αὐτὰ, ἐπειδὴ δὲν ἐμνησκε στὸ χαραχτήρα τοὺς ἀντοχή. Νὰ παραδειχθῇ ὅμως καὶ νὰ συστήσῃ ἄξερνα τὸ ἔθνος νέα θρησκεία ἐπίσημη, αὐτὸ χρειαζότανε ἠθικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια πού ὁ λαὸς τότες δὲν τὴν κατεῖχε. Δὲν τὰ στοχάστηκε αὐτὰ ὁ Μοχαμέτης, καὶ φοβήθηκε.

Ἔστειλε, καὶ μὲ πολὺν κόπο ξετρύπωσε τὸ Σχολάριο, γνωρισμένο ἀπὸ τὴ γερὴ του ἀντίστασις στοὺς Δυτικοὺς ἄλλοτες, τώρα ὅμως σκλάβου σὲ μεγάλου Τούρκου μέγαρο, κάπου κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολη. Τὸν ἔφερε στὰ Βυζαντινὰ τὰ παλάτια, καὶ μόνο πού δὲν τὸν κήρυξε Βασιλέα. Πῖθ τραγικὴ στ' ἀλήθεια χειροτονία δὲ μετᾶγινε, μὴτε πῖθ ταπεινωτικὴ.

Δὲν ξέρω τί λογιῆς ἐντύπωσις τοὺς ἔρχεται ὄσοι διαβάζουσι τὴς πανηγυρικῆς περιγραφῆς τῆς πατριαρχικῆς ἐκεῖνης ἐκλογῆς, τὴν τιμὴ πού τοῦκαμε τοῦ Γεννάδιου ὁ Καταχτητῆς, ὅταν κατέθηκε ὡς τὰ πρόθυρα τοῦ παλατιοῦ νὰ τὸν προβοδώσῃ, τὸ χρυσὸ τὸ δεκανίκι μὲ τὰ περλάντια καὶ μὲ τὰ μαργαριτάρια πού τοῦ χάρισε γιὰ σημάδι τῆς ἐξουσίας τοῦ πρώτου σκλάβου Πατριάρχου, τᾶλογα καὶ τίς σῖλλες πού τοῦδωσε νὰ καθαλλικέψῃ καὶ νὰ πάῃ στὸ Ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, (ἢ καθαυτὸ ἢ Μητρόπολη, ἢ Ἁγία Σοφία, εἶτανε βέβαια τουρκεμένη), τέλος τὸ περιφρημὸ τὸ πρῶτο Βεράτι μὲ τὰ Προνόμια, πού τοῦ γράφηκε γιὰ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ ἄγραφο καὶ ἀναπόδειχτο, ἀφοῦ δὲ σώζεται. Ἐμένα μοῦρχουσι πάντα δάκρια σὺν τὰ συλλογιέμαι αὐτὰ. Ἔτσι, σὰ νὰ μᾶς ἔπαρνε γιὰ ζαβούς ὁ Μοχαμέτης, καὶ μᾶς καλόπιανε μὲ ψευτοπορφύρες, καθὼς κάνοσε, θαρρῶ, στὰ Φρενοκομεῖα τοὺς τέτοιους, μὲ σκοπὸ ὅμως φιλανθρωπικὸ, γιὰ νὰ τοὺς γιαιτρέψουσι, καὶ ὄχι γιὰ νῆ τοὺς ξεκουτιάνουσι καὶ νὰ τοὺς γελάσουσι ἀργότερα, καθὼς ἔμας οἱ διαδόχοι τοῦ Μοχαμείτη.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΡΙΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ

ΣΤΟΥΣ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ἐλληνικὰ χῶματα εἶνε κείνα πού χιλιάδες χρόνια τώρα τὰ κατοικοῦν καὶ τὰ δουλεύουσι Ἕλληνες, ἐκεῖνα πού μέσα τοὺς εἶνε θαμμένα τὰ κόκκαλα ἀπὸ χιλιάδες Ἐλληνικῆς γενεῆς.

Ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα μὲ τὰ νησιά τῆς καὶ τὴν Κρήτην, ἢ Ἡπειρο, ἢ Μακεδονίαν, ἢ Θράκην, ἕνα μέρος τῆς Μικρασίας καὶ ὅλα τὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τῆς Ἀσπρῆς Θάλασσης, εἶνε ἑλληνικὰ χῶματα.

Τὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα τὰ ὀρίζουσι ἄλλα οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλα οἱ Τούρκοι.

Οἱ Ἕλληνες ὀρίζουσι τὰ λιγώτερα, δηλαδὴ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην. Καὶ οἱ Τούρκοι ὅλα τ' ἄλ-

λα. Μόνον ἡ Σάμος εἶνε μισοανεξάρτητη. Τὴν Κύπρον τὴν ὀρίζουσι, μαζὺ μὲ τὸν Τούρκου οἱ Ἄγγλοι.

Γύρω τριγύρω στὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα ζοῦνε λογιῆς ἄλλα ἔθνη.

Καθὼς βλέπετε καὶ στὸ χάρτη, (**) στὰ βορεινὰ κατοικοῦν οἱ Ἀρβανῖτες, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβουνιώτες, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ῥουμάνοι. Πάνω ἀπὸ τὴν Μικρασίαν, στὰ βορεινὰ, κατοικοῦν οἱ Ῥῶσοι, ἐπειτα χαμηλότερα οἱ Ἀρμεναῖοι, οἱ Πέρσαι καὶ κάτω κάτω οἱ Ἀραβες.

Κοντὰ στὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα πέρα ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, κατοικοῦν οἱ Ἰταλοὶ, στὴ δικὴ τους τὴν χερσόνησο.

Λοιπὸν πολλοὶ λαοὶ βρίσκονταί γύρω μας. Καὶ ἐπειδὴ ξέρουσι πὸς ἡ Τουρκικὴ γῆ γόρρα θὰ ἀποτρα-

** Τὸ φυλλάδιον συντραφεύεται καὶ ἀπὸ ἕνα χάρτη γεωγραφικόν.

*) Σημ. τοῦ «Νοῦμα». Ἐνα μικρὸ φυλλάδιον κυκλοφόρησε τὴν παρασμένη βδομάδα μὲ τὸν τίτλον αὐτό. Τὸ φυλλάδιον αὐτὸ τὸ ξανατυπώουσι ἀλλοκαίρως, ἐπειδὴ θαρροῦμε, πὸς πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπ' ὄλους τοὺς Ῥωμοῦς.

μένο, δὲν ἔχει ἀκόμα τὴν δύναμιν ὅσο καὶ ἂν βλέπει φανερὴ καὶ καθαρὴ τὴν ἀλήθειαν νὰ τὴν ἀγκαλιастῇ καὶ μ' αὐτὴν θωρακωμένως νὰ κατεβῇ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἡ ἀλήθεια στέκεται πολὺ ὑψηλὰ καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀσπασθῇ ὁ ἀνθρώπος, ἢ κοινωνία, πρέπει πρώτα νὰ πνίξῃ κάθε ἄλλο ἀσχημα—τὴν πρόληψιν, τὸ φετοφιλότιμον, τὸν ἐγωισμόν, —καὶ νὰ γκαλιόσῃ τὴν ἀφιλοκέρδιαν. Ἡ ἀλήθεια ἢ μὲν πάντα ἀνώτερη ἀπὸ τὸ πάθος, τὴν ψευδίαν καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἔχτρα ἢ τὴ ζούλιαν καὶ ἔταν ἀπὸ τὴν διδασχῆν, μ' αὐτὴ ἀνατραφῇ ἕνας λαὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ. Ἔτσι τὸ δρᾶμα τοῦ κ. Ταγκόπουλου ἀνοίγει τὸ δρόμον στὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ τὴν ὁδηγᾷ σὲ καινούριους κόσμους. Γιὰ τὸ δρᾶμα αὐτὸ εἶχε προφτάσῃ ἢ πρόληψιν νὰ τὸ κακοσυστήσῃ ὡς μαλλιαρὸν τάχα ἔργον. Ὅμως ἀπάνω στὴ σκηνὴν στάθηκε μεγαλόπρεπα, γιὰ τὴν εἶναι ἀξίας ἔργον καὶ ἐνῶ τὸ χειροκροτοῦσαν ὄλοι οἱ θεαταὶ μὲ ἐνθουσιασμόν, ρωτοῦσαν ἀναμεταξύ τοὺς: μὰ ἀπὸ τὴν εἶναι ἢ μαλλιαρὸν; Τὸ ρῶτημα αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν μελλοῦμένην νίκην γιὰ τὴν γλῶσσαν καὶ γιὰ τὴν ἀλήθειαν, καθὼς τὸ στοχάστηκε καὶ ὁ συγγραφέας κ. Ταγκόπουλος.

Τὸ θέμα πού διάλεξε ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ μᾶς παραστήσῃ τὴς ἀτέλειαι τῆς φυλῆς μας εἶνε ἡ πολι-

τικὴ καὶ πέτυχε μὲ τὸ παραπάνω του γιὰ τὸ αἷμα τοῦ ρωμοῦ εἶνε ζυμωμένο μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ μόνο στὸν καθρέφτη τῆς πολιτικῆς ξεχωρίζε περισσότερο ὁ χαραχτήρας τοῦ ρωμοῦ. Κατὰ τὰ λόγια τοῦ συγγραφέα ἡ πολιτικὴ κατάντησε ἢ «λυθὴ λίθος» πού δοκιμάζεται ὁ χαραχτήρας τοῦ ρωμοῦ.

Οἱ ἠθοποιοὶ στὸ ἔργον αὐτὸ παίζαν πῖθρο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ μὲ θαυμαστὴν τέχνην τὸ μέρος τοὺς. Ἡ Δις Βάρβα ὡς Ἀστροῦλα μᾶς ἔδειξε πὸς γρήγορα θὰ γείνη πρώτην γραμμῆς ἀρτίστα. Παρέστησε ὄλοζώνταναν καὶ μὲ περίσσια λεπτότητα καὶ χάρη τὸν τύπον τῆς σπάνιας ρωμοπούλας πού ἀνατράφηκε μὲ κάπιο ἰδανικόν, ἐννοῦσε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀτρόμητη ἔρχεται, καταπατώντας τὴν πρόληψιν, νὰ στήσῃ τὸ θρόνον τῆς. Ὁ μπάτσος πού δίνει: στὸ τέλος στὴ Ρωξάνην εἶνε ὁ μελλοῦμενος θρίαμβος τῆς ἀλήθειας, ὁ ξελεφτερωμὸς τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν πρόληψιν εἶνε καθὼς μ' ἕνα λόγον λέει: ὁ συγγραφέας: τὸ σπάσιμο τῶν ἄλυσσίδων.

Ὁ Σπρωτὸς πού μὲ πολλὴ φυσικότητα τὸν ζωντανέψεν ὁ κ. Ἐπιτροπάκης εἶνε ὁ μορφωμένος Ῥωμὸς τοῦ ὀποίου ἢ ψυχὴ πετᾷ σὲ στρώματα πολὺ πῖθ ἀψηλὰ καὶ ἔχει μεγάλα ἰδανικὰ μὰ πού δὲν ἀργεῖ καὶ ἀπὸ τῶν ν' ἀπαρνησθῇ τῆς ἀρχῆς του καὶ νὰ πάρῃ

τὸν κατήγορον ἅμα τοῦ δοθῆν ἢ ἀνάλογον περίστασιν, ἢ συναλλαγῇ, τὸ ρουτρεῖ τὸνε πνίγουσι καὶ τὸν ἀναγκάζουσι ἀθελά του ἴσως ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ρουτίαν. Προσπαθεῖ ὁ καὶ μὲνός στὴν ἀρχὴν ν' ἀποφύγῃ ἀπορρίχνοντας τὴν ἀτιμὴν ἀξίωσιν τῆς Κα Στρατιδαινας μὰ δὲν μπορεῖ ν' ἀντιέξῃ ὅταν ἄλλη πῖθ μεγάλη δύναμις ἐμφανισθῇ στὴν στράταν τῆς ζωῆς του. Πολὺ καλὰ ὑποκρίθηκε τὸ μέρος του καὶ κατώρθωνε σύμφωνα πάντα μὲ τὴν περίστασιν νὰ διευθύνῃ τῆς χειρονομίας του καὶ προπάντων τὴν λαλίαν του.

Μὰ καὶ ὁ κ. Δημητρακόπουλος δὲν ἔπαίξε ἀδέξια ὡς Στρατιδης, τὸ ἐναντίον μάλιστα ἔδειξε μιὰ χαριτωμένη ἀφέλεια καὶ παρουσίασε ὄλοζώνταναν τὸν τίμιον καὶ συμμαζωμένο νοικοκύρον, τὸν ἐλιγαρχικὸν ἀθροισμὸν πού δὲν μπορεῖ νὰ τὸν χαλάσῃ ἢ κακὴ ἐπίδρασις τῆς γυναίκας του.

Ἡ Κα Κουρὴ ὡς Ρωξάνην ἦταν πολὺ πολὺ στὸ ρόλον τῆς. Μὲ μεγάλη ἐπιτηδειότητα παράστησε τὴν ἐλαφρὴν γυναίκαν πού δὲν τρέφει μέσα τῆς κανένα ἰδανικόν, τίποτες ἀψηλόν, μόν' ἔμαθε νὰ σέρνῃ ἀπ' τὴ μύτη τὸν ἄντρα τῆς σύμφωνα πάντα μὲ τὸ κέφι τῆς καὶ μὲ τῆς ἐρωτοτροπίας τῆς. Ἡ Ρωξάνην παρουσίαζε τὸ ἐνσάρκωμα τῆς σιχαμερῆς πρόληψης, πού ἄλλοσοδένει κάθε ψηλὴ καὶ ἐδγενικὴν ἰδέαν.